

СЪДЪРЖАНИЕ

Книги на Новия Завет	Съкр.	Стр.
Евангелието според Матей	Мат.	1
Евангелието според Марк	Марк	63
Евангелието според Лука	Лука	101
Евангелието според Йоан	Йоан	165
Делата на апостолите	Дела	209
Писмото на Яков	Яков	265
Първото писмо на Петър	1 Петър	271
Второто писмо на Петър	2 Петър	278
Първото писмо на Йоан	1 Йоан	282
Второто писмо на Йоан	2 Йоан	288
Третото писмо на Йоан	3 Йоан	289
Писмото на Юда	Юда	290
Писмото до римляните	Римл.	292
Първото писмо до коринтяните	1 Кор.	317
Второто писмо до коринтяните	2 Кор.	340
Писмото до галатяните	Гал.	355
Писмото до ефесяните	Еф.	364
Писмото до филипяните	Фил.	372
Писмото до колосяните	Кол.	378
Първото писмо до солунците	1 Сол.	384
Второто писмо до солунците	2 Сол.	389
Първото писмо до Тимотей	1 Тим.	392
Второто писмо до Тимотей	2 Тим.	399
Писмото до Тит	Тит	404
Писмото до Филимон	Филим.	407
Писмото до евреите	Евр.	409
Откровение	Откр.	428
Речник		455
Карти		458

Книги на Стария Завет

Книга	Съкр.
Битие	Бит.
Изход	Изх.
Левит	Лев.
Числа	Числ.
Второзаконие	Втор.
Исус Навин	Ис. Нав.
Съдии	Съд.
Рут	Рут
I Книга Царства	I Цар.
II Книга Царства	II Цар.
III Книга Царства	III Цар.
IV Книга Царства	IV Цар.
I Книга на Летописите	I Лет.
II Книга на Летописите	II Лет.
Ездра	Ездр.
Неемия	Неем.
Естир	Ест.
Йов	Йов
Псалми	Пс.
Притчи	Пр.
Еклисиаст	Екл.
Песен на песните	Пес.
Исаия	Ис.
Еремия	Ер.
Плачът на Еремия	Плач Ер.
Езекиил	Ез.
Даниил	Дан.
Осия	Ос.
Йоил	Йоил
Амос	Ам.
Авдий	Авд.
Йона	Йона
Михей	Мих.
Наум	Наум
Авакум	Ав.
Софония	Соф.
Агей	Аг.
Захария	Зах.
Малахия	Мал.

Въведение

Добрият превод означава добро общуване: това бе един от основните водещи принципи при работата върху този съвременен превод на Новия Завет. Преводачите са се стремили да предадат на читателя посланието на библейските писатели така, както оригиналните писания са говорили на тогавашните хора—ясно и разбираемо. Верният превод не се състои в това да се намери съответната дума в речника. Той е процес на изразяване на първоначалното послание под форма, която не само носи същото значение, но и звучи точно толкова актуално, привлича същия интерес и въздейства по същия начин днес, както преди близо 2000 години.

Преводачите на този текст смятат доброто общуване за изключително значимо, но в желанието си да го постигнат те в никакъв случай не подценяват, нито омаловажават точността. Нужно е да се отбележи, че под „точност“ се има предвид вярното представяне на идеи, а не абсолютното съответствие на формалните лингвистични характеристики.

Стилът на писане на авторите на новозаветните книги показва стремежа им към добро общуване. Този техен пример е последван и от хората, работили върху настоящия съвременен превод. Тяхна задача и главна цел бе да предадат смисъла на библейския текст под една проста и естествена форма. Използван е език, който не затруднява разбирането, а предоставя ключа към разгадаване на истините, съдържащи се в Писанията.

Многобройните бележки под линия са поместени с цел да улеснят и помогнат на читателя. В случай на цитиране на старозаветен пасаж е обозначено мястото, откъдето е взет. Включени са и преводи на думи или стихове от други, по-късни гръцки ръкописи. Приложени са също няколко карти. Знакът (†) означава, че обяснение на термина може да се открие в речника, намиращ се в края на Новия Завет.

Увод

Векове наред терминът „Нов Завет“ се е използвал, за да обозначи сборника от писмени документи, които съставляват втората част на Библията. В действителност Библията представлява два сборника от книги. Самата дума „Библия“ произлиза от гръцката дума „книги“. Съществителното, преведено като „завет“, първоначално е означавало „договор“ или „споразумение“. То се отнася до Божието обещание да благослови своя народ. Старият Завет е сборник от писмени документи, които са свързани с договора, който Бог сключва с еврейския народ Израел по времето на Моисей. Новият Завет е сборник от писмени документи, които са свързани с договора, който Бог сключва с всички хора, които вярват в Исус Христос.

Старозаветните писания разказват за великите дела на Бога сред еврейския народ и разкриват Божия план да използва този народ, за да благослови целия свят. Те са изпълнени с очакване на идването на Спасител—Месията, който Бог ще изпрати, за да осъществи своя план. Новозаветните писания са продължение на старозаветната история. Те описват идването на този Спасител, Исус Христос, и значението на неговото идване за цялото човечество. Старият Завет е важен за разбирането на Новия Завет, тъй като осигурява необходимия фон на събитията. Новият Завет довършва историята на спасението, чието начало е положено в Стариия Завет.

СТАРИЯТ ЗАВЕТ

Старозаветните писания представляват сборник от тридесет и девет различни книги, дело на различни автори, написани главно на еврейски, езика на древен Израел. Има няколко раздела на арамейски, официалния език на Вавилонската империя. Части от Стариия Завет са написани преди повече от 3500 години и над 1000 години делят написването на първата от написването на последната книга. Сред тази колекция има законодателни книги, история, проза, песни, поезия и поучения от мъдреци.

Често Стариият Завет се дели на три главни части: Закона, Пророците и Писанията. Законът съдържа пет книги, наречени „Петокнижието на Моисей“. Първата от тях е „Битие“. Тя раз-

казва за началото на света такъв, какъвто го познаваме, за първите мъж и жена и за техния първи грях спрямо Бога. В нея се говори за големия потоп и семейството, което Бог спасява от този потоп, както и за зараждането на народа на Израел: нацията, която Бог избира да използва за специална цел.

ИСТОРИЯТА НА АВРААМ

Бог сключва завет с Авраам, велик мъж на вярата, в който му обещава да го направи баща на славен народ и да даде на него и потомците му земята Ханаан. За да покаже, че е приел завета, Авраам се обрязва и обрязването става доказателство за съществуването на завет между Бога и неговия народ. Авраам не знае как Бог ще изпълни обещаното, но му се доверява, а това доставя на Бога голяма радост.

Бог казва на Авраам да напусне своя дом сред евреите от Месопотамия и го завежда в обещаната земя Ханаан (наречена още Палестина). Вече в напреднала възраст, на Авраам му се ражда син, когото наричат Исаак. Исаак има син на име Яков. Яков (наречен още Израел) има дванадесет сина и една дъщеря. Това семейство става народа на Израел, но никога не забравя своя племенен произход. То продължава да нарича себе си дванадесетте племена (или „рода“) на Израел—потомци на дванадесетте сина на Яков: Рувим, Симеон, Левий, Юда, Дан, Нефталим, Гад, Асир, Исахар, Завулон, Йосиф и Вениамин. Тримата главни праотци: Авраам, Исаак и Яков (Израел) са известни като „бащите“ или „патриарсите“ на Израел.

Авраам е също така „баща“ в по-различен смисъл. Много пъти в древен Израел Бог призовава определени хора да говорят от негово име. Това са пророците, Божиите представители сред хората. Чрез тях той дава на народа на Израел обещания, предупреждения, закони, учения, уроци, извлечени от минали опитности, и уроци, основани на бъдещи събития. Авраам „Евреинът“ е първият пророк, споменат в Писанията.

ИЗРАЕЛ ОСВОБОДЕН ОТ РОБСТВО

Родът на Яков (Израел) се разраства и включва около седемдесет от преките му наследници. Един от синовете му, Йосиф, става управител в Египет. Времената са тежки, затова Яков и семейството му се преместват в Египет, където храната е изобилна и животът—по-лесен. Това еврейско племе прераства в малък народ и фараонът ги превръща в роби. Книгата „Изход“ разказва как най-накрая, след четиристотин години, Бог използва пророка Моисей, за да освободи народа на Израел от робство в Египет и го върне в Палестина. Цената на свободата е висока,

но египтяните са тези, които трябва да заплатят. Фараонът и всички семейства в Египет загубват първородните си синове преди фараонът окончателно да се съгласи да освободи евреите. Първородните трябвало да умрат, за да бъде освободен народът на Израел. По-късно хората му ще си спомнят за това по много начини в богослужението и жертвоприношенията си.

Народът на Израел е готов за пътуването си към свободата. Всички са добре облечени за бягството си от Египет. Всяко семейство е заклало и опекло по едно агне. Те белязват с кръвта от агнето вратите си като специален знак за Бога. Набързо изпичат безквасен хляб и ядат. Същата нощ Господният ангел минава през земята и ако кръвта на агнето не е на вратите, първородният в семейството умира. Народът на Израел е освободен. Но тъкмо когато робите се канят да напуснат Египет, фараонът променя решението си. Той изпраща войската си да хване израелтяните и да ги върне обратно, но Бог спасява народа си. Той разцепва на две водите на Червено море, превежда хората си на другия бряг, където ги чака свободата, и унищожава преследващата ги египетска войска. След това на една планина в пустинята Синай на Арабския полуостров Бог сключва специален завет с този народ.

ЗАКОНЪТ НА МОИСЕЙ

Божие избавление на народа на Израел и заветът му с него при Синай отделя тази нация от всички останали. Заветът съдържа обещания и закони за народа на Израел. Част от този завет, известна като „Десетте Божии Заповеди“, е написана от Бога върху две каменни плочи и дадена на хората. Тези заповеди съдържат основните принципи за живота, който Бог очаква израелтяните да водят. Те разглеждат задълженията на израелтянина към неговия Бог, неговото семейство и неговия ближен.

Десетте Божии Заповеди и останалите правила и учения, дадени на планината Синай, стават известни като „Закон на Моисей“ или просто „Закон“. Много пъти тези термини се използват като обозначение на първите пет книги на Писанията, а често и на целия Стар Завет.

Освен Десетте Божии Заповеди и някои други правила за поведение, Законът на Моисей съдържа наредби относно свещеници, жертвоприношения, богослужение и религиозни празници. За тези наредби четем в книгата „Левит“. Според Закона на Моисей всички свещеници и помощниците им трябва да произлизат от племето на Левий. Тези помощници са наречени „левити“, а най-важният свещеник — „първосвещеник“.

Законът включва наставления как да се построи скинията: разглобям и преносим храм на принципа на съвременните палатки,

наречен още „Святата шатра“ или „Шатрата на срещата“ — мястото, където народът на Израел е отивал, за да се поклони на Бога. Той също съдържа инструкции как да се направи всичко, което ще бъде използвано в богослужението. Това подготвя израелтяните за построяването на сградата на храма, святата сграда в Ерусалим на хълма Сион, където по-късно хората ще ходят, за да се покланят на Бога. Правилата относно жертвоприношенията и богослужението карат хората да осъзнаят, че съгрешават един спрямо друг и спрямо Бога. Тези жертвоприношения подготвят пътя за едно по-добро разбиране на жертвата, която Бог планира да принесе за цялото човечество.

Законът съдържа инструкции как да се честват редица святи дни или празници. Всеки празник има свое особено значение. Някои празници са щастливи поводи да се отбележи някое специално време от годината, като например Жетвения празник на първите плодове, Петдесетница (или „Празника на седмиците“) и Празника на шатрите.

Някои празници служат като възпоминание на чудните неща, които Бог е направил за своя народ. Пасхата е един такъв празник. Всяко семейство сякаш отново преживява бягството от Египет. Хората пеят песни на възхвала към Бога. Заколва се агне и се приготвя храна. Всяка чаша вино и залък хляб напомня на хората за нещата, които Бог е направил, за да ги спаси от един живот на болка и скръб.

Други празници са много сериозни. Всяка година в Деня на изкуплението хората трябва да си спомнят многото злини, които са причинили на другите и на Бога. Това е тъжен ден и не се яде. Тогава първосвещеникът принася специални жертви, които да изкупят греховете им.

Сключеният завет между Бога и Израел е много важен за писателите на Стария Завет. Почти всички книги на Пророците и Писанията се основават на факта, че народът на Израел и всеки отделен негов гражданин е сключил един много специален завет със своя Бог. Те го наричат „Божия завет“ или просто „Завета“. Техните исторически книги тълкуват събитията в светлината на завета: ако отделният човек или нация са верни на Бога и завета, Бог ги възнаграждава. Ако изоставят завета, Бог ги наказва. Той изпраща пророците си да напомнят на хората за завета, който са сключили с него. Поетите на Израел пеят за чудните неща, които Бог прави за своя покорен народ, и оплакват болката и наказанията, които се стоварват върху онези, които не му се подчиняват. Тези писатели основават представите си за добро и зло върху учението на завета и когато страдат невинни хора, поетите се мъчат да разберат защо.

ЦАРСТВОТО НА ИЗРАЕЛ

Историята на древен Израел е история на един народ, който напуска Бога, бива избавен от него, обръща му гръб и накрая отново го изоставя. Този цикъл започва веднага след като хората приемат Божия завет, и се повтаря отново и отново. На планината Синай народът на Израел се съгласява да следва Бога, но впоследствие се разбунтува и е принуден да се скита из пустинята в продължение на четиридесет години. Най-накрая Исус Навин, Моисеевият помощник, завежда хората в обещаната земя, след което израелтяните я завладяват и частично заселват. През първите няколко века след заселването народът се управлява от местни водачи, наречени съдии.

След известно време хората пожелават да имат цар. Първият цар е Саул. Той не се покорява на Бога и затова Бог избира за нов цар едно момче-овчарче на име Давид. Идва пророкът Самуил и излива миро върху главата му, като по този начин го помазва за цар на Израел. Бог обещава на Давид, че бъдещите царе на Израел ще бъдат негови потомци от племето на Юда. Давид завладява Ерусалим и го прави своя столица и бъдещо място за храма. Той привлича за храмовото богослужение свещениците, пророците, поетите, музикантите и певците. Дори сам написва много от песните (или „псалмите“), но Бог не му позволява да построи храма.

Когато е на преклонна възраст и пред прага на смъртта, Давид прави сина си Соломон цар на Израел. Той го наставлява винаги да следва Бога и да спазва завета. Като цар Соломон построява храма и разширява границите на Израел. По това време Израел се намира на върха на славата си. Соломон става прочут, а Израел—могъщ.

ЮДА И ИЗРАЕЛ—РАЗДЕЛЕНОТО ЦАРСТВО

След смъртта на Соломон настъпват граждански размирици и народът се разделя. Северните десет племена наричат себе си с името „Израел“, а южните—с „Юда“ (оттук произлиза съвременният термин „юдеин“). Юда остава верен на завета и Давидовата династия продължава да управлява в Ерусалим, докато накрая вавилонците завладяват земята и изпращат хората на заточение.

В северното царство (Израел) се сменят няколко династии, тъй като хората не спазват завета. Царете на Израел имат няколко столици по различно време, последната от които е Самария. За да увеличат контрола си върху хората, царете на Израел променят начина на богослужение. Те избират нови свещеници и построяват два нови храма: единия при Дан (на северната граница на Израел), а другия при Ветил (на границата на Израел с Юда). Израел и Юда много често воюват помежду си.

По това време на гражданска война и смут Бог изпраща в Юда и Израел много пророци. Някои от тях са свещеници, други—земенделци. Някои са царски съветници, други водят доста по-обикновен живот. Някои от пророците записват своите учения и пророчества, много други—не. Всички пророци обаче идват да проповядват справедливост, честност и нуждата да се уповава на Бога за помощ.

Много пророци предупреждават, че хората ще бъдат победени и разпръснати, ако не се върнат отново при Бога. Някои от тези пророци имат видения за бъдещи славни възходи, както и за бъдещи наказания. Много от тях с копнеж очакват времето, когато начело на царството ще застане един нов цар. Някои посочват този цар като потомък на Давид, който ще поведе Божия народ към нов Златен Век. Други говорят за него като за царуващ завинаги над едно вечно царство. Трети го представят като слуга, който трябва да понесе много страдания, за да доведе хората обратно при Бога. Всички обаче виждат в негово лице Месията: този, когото Бог е „помазал“, избрал да установи новия ред.

УНИЩОЖЕНИЕТО НА ИЗРАЕЛ И ЮДА

Народът на Израел не се вслушва в Божиите предупреждения и през 722–721 г. пр. Хр. Самария пада от нахлулите в нея асирийци. Израелтяните са насилствено прогонени от домовете си и разпръснати из асирийската империя, завинаги изгубени за своите братя и сестри в Юдея. После асирийците довеждат чужденци, които отново да заселят земята на Израел. Тези хора възприемат местната религия на Юда и Израел и много от тях се стремят да спазват завета. Те стават известни под името самаряни. Асирийците се опитват да завземат Юда. Много градове падат, но Бог спасява Ерусалим. Победеният цар на Асирия се завръща в страната, където е убит от двама от синовете си. Така Юда е спасен.

За кратък период от време народът на Юда се променя. Хората започват да се подчиняват на Бога, но това не продължава дълго и в края на краищата те също са победени и разпръснати. Народът на Вавилон се издига на власт и нахлува в земите на Юда. Първо те вземат в плен само неколцина високопоставени души, но няколко години по-късно, през 587–586 г. пр. Хр., се завръщат да унищожат Ерусалим и храма. Някои от хората избягват в Египет, но повечето биват отведени в плен във Вавилон. Бог отново изпраща пророци и хората започват да се вслушват в посланието им. Изглежда унищожението на храма и Ерусалим, както и заточението във Вавилон предизвикват истинска промяна в тях. Пророците говорят все повече и повече за новия цар и неговото царство. Пророк Еремия дори говори за

нов завет, който няма да бъде написан върху каменни плочи, а вътре в сърцата на Божиите хора.

ЮДЕИТЕ СЕ ВРЪЩАТ В ПАЛЕСТИНА

Междувременно Кир идва на власт над Мидо-персийската империя и завладява Вавилон. Той позволява на хората да се завърнат по родните си места. И така, след седемдесет години изгнание, много от юдеите се завръщат по домовете си. Те се опитват да възродят своя народ, но Юда остава малък и слаб. Храмът отново е построен, макар и не толкова красив като онзи, издигнат от Соломон. Много от хората действително се обръщат към Бога и започват да изучават закона, писанията на пророците и останалите свещени писания. Голяма част стават книжници (особен вид учени), които преписват Писанията и впоследствие откриват школи за тяхното изучаване. Хората започват да се събират в Шабат (събота), за да се учат, молят и покланят на Бога заедно. В синагогите си те изучават Писанията и много хора започват да очакват идването на Месията.

На запад Александър Велики завладява Гърция и скоро покорява света. Той разпространява гръцкия език, обичаи и култура в много части на света. След смъртта му неговото царство се разделя и скоро се издига друга империя, която завладява голяма част от познатия свят, в това число Палестина, където живее народът на Юда.

Новите управители, римляните, често са груби и жестоки, а евреите—горди и непокорни. В тези тревожни времена има много евреи, които очакват Месията да дойде, и то в рамките на собствения им живот. Те искат да бъдат управлявани единствено от Бога и Месията, който Бог е обещал да им изпрати. Не разбират, че Бог е подготвил план да спаси света чрез Месията. Смятат, че Божият план е да спаси евреите от светските им управници! Някои са съгласни да чакат, докато Бог изпрати своя Месия. Други обаче решават с оръжие да „помогнат“ на Бога да установи новото си царство. Тези евреи са наречени „зилоти“. Зилотите се опитват да воюват срещу римляните и често убиват други евреи, които сътрудничат на враговете им.

ЮДЕЙСКИ РЕЛИГИОЗНИ ГРУПИ

До настъпването на I в. пр. Хр. Законът на Моисей вече играе изключително важна роля в живота на юдеите. Хората го изучават и водят спорове върху него. Макар че го разбират по различни начини, много юдеи са готови да умрат за него. Сред тях съществуват три главни религиозни групи, като във всяка една има книжници (законоучители).

САДУКЕИ

Една от групите е тази на „садукеите“. Името вероятно произлиза от Садок, първосвещеника по времето на цар Давид. Много от свещениците и хората на власт са садукеи. Те приемат като свой авторитет по религиозните въпроси само Закона (Петокнижието на Моисей). Той съдържа много указания относно свещеници и жертвоприношения, но не говори за живот след смъртта. Затова садукеите не вярват във възкресението.

ФАРИСЕИ

Друга група е тази на „фарисеите“. Името произлиза от еврейска дума, която означава „тълкувам, обяснявам“ или „отделям“. Тези хора се опитват да поучават на закона на Моисей обикновения човек и да му го разясняват. Те вярват, че съществува устно предание, което датира от времето на Моисей. Фарисеите смятат, че хората от всяко поколение могат да тълкуват закона по начин, който ще им позволи да посрещнат нуждите си. Това означава, че те приемат като свой авторитет не само Моисеевия закон, но също и Пророците, Писанията и дори собствените си традиции. Тези хора много усърдно се стараят да следват закона и традициите му, затова са изключително предпазливи какво ядат и до какво се докосват. Внимават да си мият ръцете и да се къпят. Те вярват във възкресението от мъртвите, защото смятат, че много от пророците говорят за това.

ЕСЕИ

Третата главна група е тази на „есеите“. Много от свещениците в Ерусалим не живеят по начина, който Бог желае. Също така римляните назначават голяма част от първосвещениците и някои от тези мъже не отговарят на изискванията на Моисеевия закон. Затова есеите не вярват, че богослужението и жертвоприношенията се извършват по правилен начин в Ерусалим. Те се преместват да живеят в Юдейската пустиня, създават своя собствена общност, към която имат право да се присъединят единствено други есеи. Есеите постят, молят се и очакват Бог да им изпрати Месията и да очисти храма и свещеничеството. Много учени вярват, че есеите са свързани по някакъв начин с обществото в Кумран и с многото древни ръкописи, открити в Кумран и на други места в тази област на Юдейската пустиня.

НОВИЯТ ЗАВЕТ

Бог е пристъпил към изпълнението на своя план. Той е избрал един народ и е сключил с него завет, който да подготви хората

да разберат неговата справедливост и благодост. Чрез пророци и поети той е разкрил своя план да благослови света, като установи едно съвършено духовно „царство“, основано на нов и подобър завет. Този план трябва да започне с идването на обещания Месия. Пророците са говорили за неговото идване много подробно: казали са къде ще се роди, какъв човек ще бъде и какво ще трябва да направи. Сега е време Месията да дойде и сложи начало на новия завет.

Новозаветните писания изобразяват как Бог разкрива своя нов завет и как Исус, който е Христос (което означава „Помазания“, Месията), го осъществява. Те учат, че този нов завет е за всички и разказват как през I в. сл. Хр. хората откликват на щедро предложената им от Бога любов и стават част от новия завет. Тези писания дават наставления на Божиите хора как да живеят в света и описват обещанията им от Бога благословения за един пълноценен и изобилен живот тук, както и за живот с него след смъртта.

Новозаветните писания включват двадесет и седем книги от най-малко осем различни автора. Всички те са писали на гръцки език, който е широко разпространен в света през I в. сл. Хр. Повече от половината от всички текстове са дело на четирима „апостола“—мъже, избрани от Исус да бъдат негови представители или помощници. Трима от тях: Матей, Йоан и Петър, са сред дванадесетте най-приблизени Исусови последователи по време на живота му на земята. Другият писател, Павел, е избран от Исус за апостол по-късно посредством чудно видение.

Първите четири книги, наречени „Евангелия“, представляват отделни разкази за живота и смъртта на Исус Христос. Най-общо те наблягат по-скоро на Исусовото учение, целта на появяването на Христос на земята и жизненоважната значимост на неговата смърт, отколкото просто на историческите факти от живота му. Това важи особено за четвъртата книга: „Евангелието според Йоан“. Първите три евангелия много си приличат по съдържание. Всъщност голяма част от материала в едното откриваме в поне едно от другите две. Всеки автор, разбира се, пише до различен кръг от читатели и преследва различна цел.

След четирите евангелия идва ред на „Делата на апостолите“—история на събитията, последвали смъртта на Исус. Тази книга описва как Исусовите ученици възвестяват по целия свят предложената от Бога любов към всички хора. Тя разказва как в резултат на провъзгласяването на това „евангелие“ или „Блага вест“ християнската вяра се радва на широк прием по земите на Палестина и целия римски свят. Книгата е дело на Лука, очевидец на голяма част от записаното. Той е и авторът на третото евангелие. Двете му

книги образуват едно логично цяло, като „Делата на апостолите“ е естественото продължение на разказа за живота на Исус.

След „Делата на апостолите“ откриваме събрани писма, писани до отделни хора или групи християни. Тези писма са изпращани от християнски водачи като Павел и Петър—двама от Исусовите апостоли. Целта на написването им е да помогнат на тогавашните хора да се справят с проблемите, пред които са изправени. Писмата служат да информират, поправят, поучават и насърчават не само тях, а и всички християни относно вярата им, съвместния им живот и живота им в света.

Последната книга на Новия Завет, „Откровение“, е по-различна от всички останали, макар че целта на написването ѝ е подобна на тази на другите писма до църквите.

КНИГИТЕ НА НОВИЯ ЗАВЕТ

Следващите описания на новозаветните книги са предназначени да помогнат при подготовката за четене на всяка книга:

Евангелието според Матей. Матей е името на един от дванадесетте най-приблизени Исусови последователи. Той е юдеин, бирник, когато Исус го избира за един от апостолите си. В написаното от Матей личи влиянието на юдейския му произход и интереси. Явно особено го е вълнувало изпълнението на старозаветните пророчества в живота на Исус, но въпреки това като център на книгата той поставя Христовото учение.

Евангелието според Марк. Йоан Марк е млад спътник на някои от апостолите. Стилът му се отличава със стегнатост и динамичност. За разлика от Матей и Лука, Марк отделя много малко място на Христовите учения. Очевидно той цели да достигне до читатели с римски, неюдейски начин на мислене и затова се съсредоточава върху действията на Исус, които доказват, че той е Божият Син.

Евангелието според Лука. Това е една от двете книги, написани от човека, придружавал апостол Павел в пътуванията му. Лука е високо образован лекар и талантлив писател. Изглежда е запознат с евангелието според Марк и с по-голямата част от евангелието според Матей, но решава да включи главно онези откъси, които биха били интересни и разбираеми за аудиторията му от неюдеи. В много по-голяма степен от авторите на останалите три евангелия Лука се интересува от хронологичния разказ за живота на Исус като историческа реалност. Ударението обаче пада не върху събитията от живота на Исус, а върху самия Исус като един любящ, грижовен човек, който е учел хората какъв е истинският смисъл на живота и със сила да помага и спасява е посрещал нуждите на всеки един.

Евангелието според Йоан. Четвъртото евангелие е много по-различно от първите три и това веднага проличава от красивия, наситен с дълбок смисъл увод. Често Йоан въвежда нова информация, която не можем да открием в останалите евангелия. Главната му цел е да докаже, че Исус е Месията (Христос), божественият „Син на Бога“ и „Спасител“ на света.

Делата на апостолите. Тази втора книга на Лука се явява като продължение на първата. Тя започва с наставленията на Исус към последователите му да отидат по целия свят и да съобщават Благата вест—посланието за Божията любов към човечеството. Исус иска те да кажат онова, което сега знаят за неговата божествена мисия да спаси хората на земята от последствията на техните злодеяния. Лука проследява вълнуващото изпълнение на тази задача, като поставя на фокус действията на двама главни герои, Петър и Павел. Той показва главоломното разпространение на християнството: след положеното скромно начало в Ерусалим, то прониква в съседните Юдея и Самария, после навлиза в повечето важни области на римската империя, докато накрая достига до самия Рим.

Следват седем писма, дело на други последователи на Исус.

Писмото на Яков, „служителя“ на Бога и на Исус, почти винаги се характеризира като „практично“. Някои считат, че Яков е един от братята на Исус. Юдейският му произход ясно личи от поученията му за честност и справедливост, помагане на бедните, защитаване от светско влияние, мъдрост, себевладение, страдание и изкушения, нуждата за действие като отговор на чутото Божие слово, вяра и дела. Той също така насърчава хората да се молят и да бъдат търпеливи.

Първото и Второто писмо на Петър са написани от апостол Петър до християните, които са живеели по много различни места. Петър поучава такива християни за тяхната жива надежда и истински дом на небето. Предвид тежките обстоятелства, пред които са изправени, Петър ги уверява, че Бог не ги е оставил и че ще бъдат усъвършенствани благодарение на страданията си. Авторът им напомня, че Бог ги е благословил и е простил греховете им чрез Исус Христос. Техният отклик следва да бъде праведен живот. Във Второто писмо апостолът се противопоставя на лъжеучителите. Той поучава за истинското познание и второто идване на Христос.

Първото, Второто и Третото писмо на Йоан са написани от апостол Йоан. В тях се говори за любовта и те уверяват вярващите, че Бог винаги ще ги приема. Йоан учи, че хората показват любовта си към Бога, като обичат ближните си и вършат нещата, които Бог изисква. Второто и Третото писмо отправят апел

към християните да се обичат един друг и предупреждават относно лъжеучителите и небогоугодното поведение.

Писмото на Юда е дело на брат на Яков и вероятно брат на Исус. Това писмо насърчава християните да бъдат верни и говори открито и ясно против лъжеучителите и хората, които причиняват раздори.

Следващата група новозаветни писания се състои от писмата на Павел. Апостол Павел (с предишно име Савел) е начетен юдеин от Тарс в Киликия (днешна югоизточна Турция), който получава образованието си в Ерусалим, става водач сред фарисеите и яростно се противопоставя на християнското движение в ранните му години. Но Исус му се явява и променя посоката на живота му. Десет години по-късно Павел предприема многобройни пътувания, за да възвести посланието за Христос. През този период той написва доста писма до църквите (групи християни) и до отделни хора. Тринадесет от тези писма са включени в Новия Завет.

Писмото до римляните е най-дългото и най-пълно от всички писма на Павел. Повечето от писмата му са адресирани до групи християни в градове, където той пръв е поучавал хората за Христос и е сформирал църкви, но това писмо до вярващите в Рим е написано, без апостолът да е бил някога там. Около 57 г. сл. Хр. той се намира в Гърция и тъй като няма възможност да пътува до Рим, въпреки силното си желание, написва обичайното си поучение в това писмо. То представлява внимателно представено изложение на основните истини на християнската вяра.

Първото и Второто писмо до коринтяните са две от няколко писма, които Павел изпраща до християните в Коринт, град в южна Гърция. В първото той се занимава с проблеми, които са възникнали сред вярващите там, и дава отговор на някои техни въпроси, за които са му писали. Сред темите са християнското единство, бракът, сексуалният грях, разводът, юдейските обичаи. Особен интерес представлява 13 глава, прочутото писание на Павел за любовта, която апостолът вижда като решение на всички техни проблеми. Второто писмо проверява как коринтяните са откликнали на първото писмо.

Писмото до галатяните разглежда един по-различен проблем сред християните в Галатия. Там Павел е възвестил християнското послание и е сформирал няколко църкви. По-късно е отишла група юдейски учители, която е проповядвала идеи, твърде различни от истинското учение на Христос. Проблемът е бил жизненоважен, защото се е отнасял до основата на добрите взаимоотношения между човека и Бога. Тъй като не може да пътува до Галатия точно по това време, Павел акцентира върху този проблем в писмото си. Също както в посланието си до рим-

ляните, и тук той разглежда основите на християнската вяра, но вече с по-различна цел.

Писмото до ефесяните Павел написва, докато е в затвора, но датата и мястото не са ясни. Темата на това писмо е Божият план да обедини всички хора под управлението на Христос. Апостолът насърчава християните да живеят помежду си в съгласие и разбирателство и да са напълно посветени на Божията цел за тях.

Писмото до филипяните също е написано, докато Павел е в затвора, вероятно в Рим. По това време той е бил изправен пред много проблеми, но се е доверявал на Бога и писмото му е изпълнено с увереност и радост. Апостолът пише, за да насърчи християните във Филипи и да им благодари за паричната помощ, която са му изпратили.

Писмото до колосяните Павел написва, за да се противопостави на някои лъжеучения, които тревожат църквата в Колос, град в Мала Азия (днешна Турция). Части от писмото много приличат на писмото до ефесяните. Павел дава някои практически напътствия как трябва да живее един християнин.

Първото и Второто писмо до солунците са вероятно едни от най-ранните писма на Павел. По време на първото си пътуване до Македония (днешна северна Гърция) той съобщава на солунците християнското послание. Много хора повярват, но за съжаление апостолът трябва скоро да си замине. Той им пише, за да ги насърчи в новата им вяра, а също така разглежда някои неща, които те не са разбирали, особено относно очакваното идване на Христос. Второто писмо се занимава със същите въпроси.

Първото и Второто писмо до Тимотей, както и **Писмото до Тит**, Павел написва към края на живота си до двама от своите най-близки спътници. Павел оставя Тимотей в Ефес, а Тит—в Крит, за да помагат в разрешаването на някои проблеми относно организацията и функционирането на църквите там. Очевидно Тимотей и Тит е трябвало да помагат на църквите по тези места да се подготвят за едно независимо ръководство и дейност. В Първото писмо до Тимотей и Писмото до Тит Павел предлага някои основни принципи при избирането на водачи, както и наставления за успешно разрешаване на различни проблеми и ситуации. Второто писмо до Тимотей е писано от затвора по време, когато Павел чувства, че края на живота му приближава. То е много лично, пълно със съвети и насърчение. Апостолът поощрява Тимотей да следва неговия пример на вяра, смелост и търпение.

Писмото до Филимон е кратко писмо, написано по едно и също време с писмото до колосяните. Филимон, християнин в Колос, е господар на един избягал роб на име Онесим, който

посредством влиянието на Павел става християнин. Писмото представлява молбата на апостола към Филимон да прости на Онесим и да го приеме отново.

Писмото до евреите е с неизвестен автор, но очевидно е адресирано до повярвалите в Христос юдеи. Те са били застрашени от отдалечаване от вярата си в Исус. Писмото е написано, за да насърчи и укрепи вярата на тези християни. Авторът подчертава превъзходството на Исус Христос над всички останали същества. Той учи, че вечното свещенство на Исус Христос и „подобрият завет“ превъзхождат старозаветното първосвещенство и „първия завет“. Писмото завършва с насърчение към хората да се доверяват на Бога и да живеят за него.

Откровение на апостол Йоан има по-различен стил и тематика от всички останали книги в Новия Завет. Тя използва изключително символен език и разказва за видения, които авторът е имал. Много от образите и метафорите са заимствани от Стария Завет и могат най-добре да бъдат разбрани при сравнение със старозаветните писания. Тази книга уверява християните в крайната победа над силите на злото чрез властта на Бога и Исус Христос—водача и помощника на вярващите.

НОВИЯТ ЗАВЕТ И СЪВРЕМЕННИЯТ ЧИТАТЕЛ

Съвременният читател на Библията трябва да помни, че тези книги са били написани преди хиляди години и са били адресирани до хора с култура и начин на живот, много по-различни от нашите. Обикновено писанията поставят на фокус принципи, които са общоприети за верни, въпреки че много от историческите разкази, използваните илюстрации и направените препратки могат най-добре да бъдат разбрани при наличие на някакви познания за времето и културата, в която са писани. Например Исус разказва една притча за земеделец, който сее в нива с различни типове почва. В точност тези видове могат да бъдат непознати за съвременния човек, но урокът, който Исус извлича от примера, е подходящ за всяко време и място.

На съвременния читател светът на Библията може да се стори някак странен. Обичаите, отношението и начинът на говорене на хората могат да се окажат твърде непознати. Разумно е да преценяваме всичко, като вземаме предвид стандартите на онова време и място, а не днешните стандарти. Важно е също така да се отбележи, че Библията не е написана като научна книга. Главната ѝ цел е да опише историческите събития и да представи значимостта на тези събития за човечеството. Ученията ѝ включват универсални истини, които надхвърлят сферата на науката. Библията остава актуална дори в днешния съвременен

свят, защото тя разглежда основните духовни нужди на човека, които никога не се променят.

Всеки, който чете Библията обективно, може да очаква да извлече от нея огромна полза. Той ще придобие познания за историята и културата на древния свят, ще научи за живота и ученията на Исус Христос и за това какво означава да бъдеш негов последовател. Ще се радва на духовни прозрения и ще получи практични съвети как да живее един активен и изпълнен с радост живот. Ще намери отговори на най-трудните житейски въпроси. Следователно има много и все добри причини тази книга да бъде четена, и този, който я чете с отворен и любознателен ум, със сигурност ще открие Божия промисъл за своя живот.

License Agreement for Bible Texts

World Bible Translation Center

Last Updated: September 21, 2006

Copyright © 2006 by World Bible Translation Center

All rights reserved.

These Scriptures:

- Are copyrighted by World Bible Translation Center.
- Are not public domain.
- May not be altered or modified in any form.
- May not be sold or offered for sale in any form.
- May not be used for commercial purposes (including, but not limited to, use in advertising or Web banners used for the purpose of selling online ad space).
- May be distributed without modification in electronic form for non-commercial use. However, they may not be hosted on any kind of server (including a Web or ftp server) without written permission. A copy of this license (without modification) must also be included.
- May be quoted for any purpose, up to 1,000 verses, without written permission. However, the extent of quotation must not comprise a complete book nor should it amount to more than 50% of the work in which it is quoted. A copyright notice must appear on the title or copyright page using this pattern: "Taken from the HOLY BIBLE: EASY-TO-READ VERSION™ © 2006 by World Bible Translation Center, Inc. and used by permission." If the text quoted is from one of WBTC's non-English versions, the printed title of the actual text quoted will be substituted for "HOLY BIBLE: EASY-TO-READ VERSION™." The copyright notice must appear in English or be translated into another language. When quotations from WBTC's text are used in non-saleable media, such as church bulletins, orders of service, posters, transparencies or similar media, a complete copyright notice is not required, but the initials of the version (such as "ERV" for the Easy-to-Read Version™ in English) must appear at the end of each quotation.

Any use of these Scriptures other than those listed above is prohibited. For additional rights and permission for usage, such as the use of WBTC's text on a Web site, or for clarification of any of the above, please contact World Bible Translation Center in writing or by email at distribution@wbtc.com.

World Bible Translation Center

P.O. Box 820648

Fort Worth, Texas 76182, USA

Telephone: 1-817-595-1664

Toll-Free in US: 1-888-54-BIBLE

E-mail: info@wbtc.com

WBTC's web site – World Bible Translation Center's web site: <http://www.wbtc.org>

Order online – To order a copy of our texts online, go to: <http://www.wbtc.org>

Current license agreement – This license is subject to change without notice. The current license can be found at: <http://www.wbtc.org/downloads/biblelicense.htm>

Trouble viewing this file – If the text in this document does not display correctly, use Adobe Acrobat Reader 5.0 or higher. Download Adobe Acrobat Reader from: <http://www.adobe.com/products/acrobat/readstep2.html>

Viewing Chinese or Korean PDFs – To view the Chinese or Korean PDFs, it may be necessary to download the Chinese Simplified or Korean font pack from Adobe. Download the font packs from: <http://www.adobe.com/products/acrobat/acrrasianfontpack.html>